

GRAĐA ZA TOPONOMASTIKU I HAGIOGRAFIJU KALNIČKOG KRAJA

Mr. sc. ZDENKO BALOG
Pučko otvoreno učilište Križevci
A. G. Matoša 4
HR –48260 Križevci
zdenko_balog@yahoo.com

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Primljeno/Received: 13. 10. 2004.
Prihvaćeno/Accepted: 31. 10. 2004.

Obrađeni su toponomastički problemi Križevačko-kalničke regije sa stanovišta povjesničara. Pojedini su toponimi obrađeni u svjetlu povijesno-jezičnog razvoja kroz najranije spomene. Imena lokaliteta, uglavnom poznata po imenima naselja, u povijesnom razvoju najčešće podrijetlo vuku od nekog prirodnog oblika, rijeke, brda i sl., ili pak od patrona crkve kojoj selo gravitira. Nekim je toponimima podrijetlo teško očitati, jer se kroz predaju uvriježilo tumačenje bez povijesne podloge, ali nas snažno sputava u istraživanju, kod drugih toponima problemi su jezične prirode, jer zbog dubokih jezičnih promjena, ili zbog inojezičnog korijena toponima, neko jednostavno tumačenje ostaje nam teško prepoznatljivo. Obrađeni su posebno toponimi Kalnik i Križevci, te pored toga izbor manjih naselja, i geomorfoloških formi. Iznenaduje da je većina toponima koji se danas koriste, velike starosti, te postoje indicije da se formiraju u 11.-13. stoljeću.

Glavne riječi: toponomastika, Križevci, Kalnik, podrijetlo imena, plemenski toponim, crkveni patroni

Key words: toponomastics, Križevci, Kalnik, name background, tribal toponym, church patrons

Na početku ovog priloga dužni smo naglasiti da toponomastičkim pitanjima i problemima pristupamo s aspekta povijesne znanosti, a ne kao jezikoslovac, te nas imena mjesta zanimaju kao komparativna povijesna građa. Stoga će se naš pristup mjestimično razlikovati od pristupa toponomastici specifičnog za jezikoslovce onomastičare. Imena geografskih pojmova, toponimi, imaju svoj povijesni razvoj, te ih možemo pratiti kroz povijesna vrela, a donekle rekonstruirati njihov nastanak i prethodni razvoj. Ovisno o prvotnom (najčešće opisnom) značenju pojedinog toponima, slutimo čemu je izvorno pripadao, prirodnoj geomorfološkoj formaciji ili intervenciji čovjeka u prostoru prilikom njegova naseljavanja. Ranije smo uočili da se toponimi rijeka (hidronimi) najčešće javljaju kao izvorni toponimi koji se naknadno izjednačuju s naseljima, posjedima i sl.¹ Proučavanje podrijetla imena rijeka, odnosno voda općenito, hidronima, posebna je poddisciplina toponomastike,² čija je važnost u činjenici da je hidronim najčešće

pratoponim gradu ili posjedu, koji su se oko njih razvili. Tako je slučaj, na primjer, s imenima naselja Koprivnice, Orehovca, Glogovnice, Čazme, Bednje itd. Pored rijeka tu su i druge geomorfološke formacije, brda (oronimi), izrazite formacije ravnica i dolina, šume, itd.: Ravna gora, Kozji hrabet, Lepoglava, Završje, Dugi dol. Šume opet, predstavljaju poglavlje za sebe, jer vrsta drveta predstavlja bez premca najčešći korijen kasnijeg razvoja toponima: Dubrava, Jales, Jagnjedovac,³ Cerje, Koprivnica, Erdovec, Gyékényes (prema mađ. gyékény = rogožina). Srodni ovoj grupi toponima su oni koji imaju zoološko podrijetlo, te jednako kao učestalost određene vrste vegetacije ukazuju na prisustvo pojedine životinje: Komarnica, Žabno, Farkaševac, Medvednica.⁴

Među toponime čije podrijetlo očitavamo u čovjekovom boravku spadaju svetački toponimi, plemenski i vlasnički toponimi. Svetački će toponimi redovito ukazivati na postojanje crkve pojedinog sveca, no zbog učestalosti lokalnog

1 Balog 2003: 11 i dalje, prilog: Toponomastika, 103 i dalje

2 Urnes 2003: 15 i dalje

3 Prema jagnjed, *populus nigra* - vrsta topole, v. Skok.

4 Ovdje valja napomenuti da se imena životinjskog podrijetla relativno rijetko javljaju u izravnom odnosu prema životinjama, odnosno da bi poput imena biljnog podrijetla ukazivala na učestalu populaciju pojedine životinje. Imena životinja, kao i mitskih životinja, bila su čest korijen prezimena ljudi (antroponima), pa su pojedini životinjski toponimi zapravo plemenska imena vlasnika. Takav slučaj slutimo iza navedenog Farkaševca, na što posebno ukazuje mađarizirani oblik imena. Istovremeno nedaleko, podno Kalnika nalazimo selo Vukovec.

štovanja određenih svetaca pojavljivat će se u složenicama koje poblize određuju lokalitet: Sveti Petar Orehovec, Sveti Petar Čvrstec, Lemezentyörgy (Sveti Juraj Lemeš - Đurđić). Plemenski toponimi određuju posjed s obzirom na porodicu koja na njemu boravi, odnosno koji su njegovi vlasnici: *terra Ysani*, *terra Bogedani*, *terra filiorum Hegen*. Vlasništvo može biti određeno i prema nekom dužnosniku, crkvenom redu i sl.: Božjakovina, *terra Prodani*, Prepuštovec, Biškupec, Kustošija, Remetinec, Špansko.⁵

Jedan od izvornih toponima, onih čije je podrijetlo veoma staro, te su naknadno dali ime mnogim geografskim i administrativnim pojmovima, svakako je KALNIK. Na terenu naći ćemo brdo Kalnik, istoimeno naselje, Kalničku gredu, Kalnički Ljubelj, Kalnički Vojnovec, Kalnički Potok, utvrde Veliki i Mali Kalnik, dok povijest bilježi Kalničku županiju, kalničku župu, Kalnički arhiđakoniat, a danas i Općinu Kalnik. Toponim je u bilo kojem od ovih oblika i značenja prvi puta zabilježen 1217. (v. Tablicu)⁶. Otvorenom ostavljamo mogućnost da se i spomen županije *Kemenic* odnosi na današnji Kalnik,⁷ o čemu će još biti riječi. Vrijedna je pažnje okolnost da se samo u prvoj ispravi spominje hrvatski govorno uvriježen oblik Kalnik - *Celnic*, a kasnije se dosljedno provlači mađarizirani oblik *Kemluk*. Već smo ranije uočili jak mađarski element u toponomastici kalničkog kraja i Podravlja općenito,⁸ te nas korištenje ovog oblika, bilo za brdo, utvrde, ili župu Kalnik ne iznenađuje.

No, možda nam pojava mađarskog oblika imena, pored poznatog hrvatskog, pomaže razumjeti podrijetlo imena Kalnik. Svakako smo u prvi čas skloni prepoznati u korijenu imena riječ *kamen* - *kam* - *kamenit*.⁹ Tome pridonosi obližnji toponim Kamešnica, kako se nazivaju naselje i potok, a jednako i okolnost da se radi prvenstveno o nazivu brda. No Kalnik nije posebno kamenito

brdo, štoviše, lako je pretpostaviti da je pred jedno tisućljeće bio znatno šumovitiji. Tome u prilog idu gusto raspoređeni toponimi biljnog podrijetla: Dubovec, Hruškovec, Drenovec, Graberje, Borje. S druge strane, pored dosljedno očuvanog toponima Kamešnica, Kalnik se nikad ne pojavljuje u obliku Kameni, ili nešto slično što bi odavalo takvo podrijetlo imena. Niti mađarski oblik *Kemluk* ne povezujemo s riječi *kő* - *kamen*. Međutim, obliku *Kemluk* bliska je mađarska riječ *kemény* - *tvrd, krut*, a također *kémle* - *ogledati, motriti*. Oba značenja lako bismo smisljeno prepoznali kao korijen imena utvrde, no budući je utvrda nastala, pretpostavljamo, u vrijeme kada je brdo već nazivano imenom Kalnik - *Celnic*, odn. *Kemluk*, možda smo bliži prvom značenju: *tvrd, krut*. Ako se privremeno oslobodimo asocijacije *Kalnik* - *Kamenik*, tada ćemo u Kalniku lako prepoznati korijen *kaljen* - *prekaljen*, što se slaže s predloženim mađarskim značenjem riječi *kemény*.¹⁰ Prema tome, brdo bi imalo opisni pridjev *tvrd* - *kaljeno*, te bi se taj opisni toponim pojavljivao u hrvatskom i mađarskom obliku s istim značenjem. Lako je zamisliti da to ime prijeđe i na dvije tvrde gradine izgrađene na vrhovima Kalnika.

Prelazeći s ove jezično ponešto složenije problematike na naoko jednostavan problem, prepoznatljivo ime grada, stoljetnog sjedišta županije, a donekle i Slavenskog kraljevstva, KRIŽEVACA, primjećujemo da na prvi pogled ovo ime djeluje veoma jednoznačno. Ime Križevaca i podrijetlo tog imena intrigiralo je i znanost, no još više popularnu predaju, možda zbog mističnog rimovanja imena *Križevci* i Svetog Križa kao patrona drevne župne crkve, a istovremeno i smještaja grada na izrazitom križanju cesta. Na taj način razvile su se uglavnom dvije teorije o imenu, kojima se u novije vrijeme pridružila i treća, teorija o plemenskom podrijetlu imena.

5 Samo je po sebi razumljivo da, kad govorimo o značenju toponima, uvijek govorimo o značenju primarnog toponima, tj. ako je rijeka dala ime naselju, posjedu i župi, tada nas zanima podrijetlo imena rijeke i sl.

6 CD III/131: 1217.,... *ad aquam Camesnicam, quoadusque iungatur cum aqua CELNIC*... Heller 1978: 109, kao prvi spomen Kalnika navodi CD III/175: 1221.:... *quod terram quandam sub KEYMUK nomine Kemesnice*..., što je prvo spominjanje imena brda Kalnik.

7 Na ovom mjestu ispravljamo vlastitu pretpostavku iznesenu: Balog 2004: 92, bilj. 23, gdje smo toponim Kalnik očitali kao iskrivljeni oblik inače utvrđenog toponima *Kamenik*. No budući u tom članku Kalnik nije bio posebna tema, te se nismo njime posebno bavili, nego ga tek naveli među ostalim *kamenim* utverdama, tom prilikom nismo imali posebnu potrebu raščlanjivati uvriježeno mišljenje

8 Naravno da nas ovo čitanje vraća 1193. zabilježenoj županiji *KEMENIC*, a jednako tako i spomenutoj *uilla KEMENYCH*, CD III/8: 1201.

9 Na ovom mjestu ispravljamo vlastitu pretpostavku iznesenu: Balog 2004: 92, bilj. 23, gdje smo toponim Kalnik očitali kao iskrivljeni oblik inače utvrđenog toponima *Kamenik*. No budući u tom članku Kalnik nije bio posebna tema, te se nismo njime posebno bavili, nego ga tek naveli među ostalim *kamenim* utverdama, tom prilikom nismo imali posebnu potrebu raščlanjivati uvriježeno mišljenje

10 Naravno da nas ovo čitanje vraća 1193. zabilježenoj županiji *KEMENIC*, a jednako tako i spomenutoj *uilla KEMENYCH*, CD III/8: 1201.

Popularna predaja identičnost imena naselja i crkvenog patrona (Križevci - Sveti Križ) sublimira u legendu o Svetom Križu, te govori o prastarom podrijetlu crkve Svetog Križa izgrađene na mjestu gdje se dogodilo tzv. Čudo Svetog Križa.¹¹ Tada bi crkva dala ime gradu i tako dalje. Manje romantični primijetili su da je križanje cesta možda starije od naselja, te bi Sveti Križ, kao tradicionalni zaštitnik križanja bio postavljan na već postojeće križanje, koje daje ime mjestu i određuje crkvenog zaštitnika.¹² Nalaženje podrijetla imena Križevaca u Svetom Križu logično je i gotovo nametljivo rješenje. Time bi se Križevci pridružili svim gradovima imena Heiligenkreuz, Santa Cruz, Veracruz, i sl. Spomenimo i da se dva naselja imena *Križevci*, nalaze u susjednoj Sloveniji, u Prekmurju u široj okolici Murske Sobote.¹³

Međutim, već u prvom spomenu iz 1193. (v. Tablicu),¹⁴ gdje se javlja oblik *Kris*, uočavamo da stvari i ne moraju biti tako jednostavne. U latinskim izvorima redovito se javlja oblik *Kris-Cris*, tek iznimno *Kyris*. Prvi se puta u hrvatskom obliku javlja tek 1374. kao *Criseuch*, mada je taj spomen upitan. Od 1527. *Krisevci*, *Crisevac*, a kasnije i u njemačkojezičnoj i mađarskojezičnoj formi.¹⁵ Stoga se otvara mogućnost da Križevcima nije dala ime niti stara župna crkva sa svojim patronom, niti križanje cesta. U novije vrijeme uočena je još jedna mogućnost. Dokumentirano postojanje imena

Crysk,¹⁶ te Križan (Crisan),¹⁷ koje se višekratno pojavljuje, potiče nas na razmišljanje u novom smjeru. A potpun izostanak u bilo kojoj ispravi pojave imena Križevaca u nekoj latinskoj jezičnoj formi koja bi ukazivala na križ,¹⁸ umanjuje vjerojatnost da bi ime Križevaca potjecalo od imena župne crkve Svetog Križa. Jednako tako, niti u jednom spomenu, neovisno o jeziku vrela, Križevci nemaju dodatak *Sveti*, nikad se ne identificiraju s patronom župne crkve, te nisu niti naknadno s njime izjednačeni, što je u svakom slučaju upadljivo.

Pretpostavci da bi Križevci izvorno mogli vući podrijetlo od osobnog imena, *Križanova zemlja*, pridružuje se čitav niz dokazano osobnoimskih toponima u okolici, Hižanovec = *terra Isani*, Haganj = *filiolum Hegen*, Erdovec = *filiolum Erdow*, Finčevac = *fili Finech* itd.¹⁹ Ime *Cris* bilo bi u tom slučaju plemenskog podrijetla kao i ostala navedena imena u okolici, te bi tek naknadno bilo prepoznato po atributu križanja, odnosno patrona stare župne crkve. Ako bi, međutim, ipak bili u pravu oni koji zastupaju hagiografsko podrijetlo imena (Sveti Križ), tada bi Križevci bili gotovo jedinstven hagiografski toponim koji se nikad kao takav ne javlja u latinskojezičnom obliku.

Druga je posebnost imena Križevaca njegova pluralna forma. Izvorno se doista razvijaju dva samostalna entiteta istog imena, Nova i Stara općina, te se u vrelima svaka od njih spominje u jednini. Tek spomen iz 1527.,²⁰ ujedno prvi

11 Vidačić 1886: 10-11.

12 Buturac 1991: 9.

13 U bližoj okolici: Sveti Križ kod Ivanića, Križanec kod Varaždinskega, Križančija i Križnički breg (oronom!) kod Ludbrega, Sveti Križ Začretje, Križno drvo kod Čvrsteca, Križ Gornji kod Zrinskog Topolovca, Križovljan, te nekoliko sela izvedenog imena iz ovog istog toponima u neposrednoj okolici nedaleko Varaždina, Križanče kod Gornje Voće, Križovec kod Vratišince u Međimurju. Gust raspored i različiti oblici u kojima se korijen križ nalazi u toponimima otvaraju najšire mogućnosti očitavanja podrijetla imena, radi li se o crkvama, odn. kapelama Svetog Križa, križanjima putova ili o vitezima *križnicima*. Vlastita istraživanja. Izvan granica Hrvatske: Križ kod Sežane, Križ nedaleko Ljubljane, Križ kod Sevnice, Križe kod Kranja, Križe kod Krškog, Krizevec kod Slovenskih Konjicah, Krizevska Vas kod Ljubljane, sve u Sloveniji; Križ nad Váhom kod Čachtica, Križne Cesty nedaleko Nitre, Križová Ves na slovačko poljskoj granici, Bily Kriz na slovačko moravskoj granici, Križany na slovačko ukrajinskoj granici, Križovci, opet na slovačko moravskoj granici, Svätý Križ u Nízke Tatry, sve u današnjoj Slovačkoj; naselja imena Heiligenkreuz nalazimo nedaleko Graza, pored Badena (čuveći cistercijski samostan!), na austrijsko mađarskoj granici, nedaleko Kremsa, sve u Austriji; jednako tako u Njemačkoj i Švicarskoj; na Pirinejskom poluotoku nebrojeno mjesta imenom Cruz, odn. Santa Cruz; u Italiji, samo letimičnim uvidom nabrojali smo preko četrdeset naselja Santa Croce, te nešto manje samo Croce, dok su izvedenice rjeđe: Crocera, Crocevie, Crociale, Crociarone. Sveti Križ, bez obzira radilo se o titularu crkve koji je odabran zbog posjedovanja dragocjene relikvije drva križa, od važnog ili pak opasnog križanja cesta i putova, ili kroz razvoj pasionskog kulta, jednako je raširen kroz čitav kršćanski svijet, sve od kasne antike. Vlastita istraživanja.

14 CD II/225: 1193.

15 Tako: *...und an Samabar und am Krwtz...*, Šišić – 1934./1937., II./d, Iacobi Unresti (kraj 15. st.). Za ranu povijest i navode o Križevcima: Bedenko 1975: 2-3; Buturac 1991: 9; Balog 2003: 14-15, 25 i dalje

16 Bedenko 1975: 3, nap. 23., 1265. neki Crysk kupuje zemlje u Čazmi.

17 CD IV/473: 1253. *...quod Crisan et filii sui Elyas silicet et Ivan accepto homine nostro reambulauerunt quandam vineam sitam super terram Radeh...*; CD XIV/300: 5. 03. 1372. *...Crisan filium Petri...*

18 Usp. npr. slučaj naselja Križ kod Ivanića, koje se u latinskim vrelima javlja kao *...sancta Cruce in comitatu de Iwang... circa ecclesiam sancte Crucis in predicto comitatu de Iwangh...* (CD X/360: 17. 12. 1339.).

19 Bedenko 1975: 3; Balog 2003: 14.

20 MHSM - 218, 29. 05. 1527.

nesumnjivi spomen Križevaca na hrvatskom, govori o Križevcima u množini.²¹

Ovaj mali ogled o imenu Križevaca ne bi bio cjelovit da ne ukažemo na još jedan čudni toponim koji se javlja samo na jednom mjestu i nikad ponovo. U darovnici kralja Andrije II. redu sepulkralaca, u opisu međa susrećemo odrednicu, *et inde descenditur in vallem Crisnicem et inde cumulo terre descenditur in Glogonicha*.²² Dolina imena *Crisnicem*,²³ što bi moglo asociirati na Cris, ali i na osobno ime Crisan, nalazi se negdje uz rječicu Glogovnicu prema Križevcima, te bi moglo imati srodnosti s toponimom, odnosno predstavljati nekakav prapotonim kojega će kasnije zasjeniti dominantni toponim razvijajućeg naselja Cris. No podrijetlo tog toponima može biti i drugačije. U blizini se nalazi najmanje tridesetak godina sjedište križarskog reda templara. Templari su ostavljali snažan pečat u toponomastici krajeva gdje su boravili, kao uostalom i ostali križarski redovi. Mnoštvo imena poput Božjakovine, Križančije itd. podsjeća na njih. Nije li moguće da je i dolina Križnika spomen na templarski posjed?

OSTALI TOPONIMI KRIŽEVAČKO – KALNIČKOGA KRAJA

• **BEDNJA:** prvenstveno hidronim, rijeka Bednja izvire podno Trakošćana i teče kroz Zagorje, tvoreći dolinu u kojoj su se smjestili Lepoglava, Ivanec, itd., ali i naselje Bednja, gdje se nalazi sjedište istoimene župe, koju najraniji izvori nazivaju Trakošćan. Dolazi od *badanj*, u značenju posude za vodu, oblika poput pola

bačve, stoga tipičan riječni toponim.²⁴ U rječnicima redovito.²⁵ Rijeka je dala imena dvjema župama, u prvom popisu 1334., župa sv. Petra *de Beegna* (danas selo Sveti Petar kod Velikog Bukovca), a u drugom popisu iz 1501., ponovo ista ova župa, a pored nje se i stara župa Trakošćan naziva jednostavno Bednja.²⁶ U vezi s toponimom Bednja također Bedenec, selo kod Lepoglave, Bednjica, selo kod Višnjice, Bedenjok, brijeg kod Ivanca itd.

• **DUBRAVA, DUBOVEC:** Srodni toponimi, zajedničkog korijena.

Značajno historijsko naselje na cesti prema Čazmi, DUBRAVA, za toponomastiku je višestruko značajno. Pored činjenice da se radi o najstarijem zabilježenom toponimu iz šire okolice, posjedu koji je zabilježen još u Felicijanovoj povelji,²⁷ dapače, na kojeg se sadržaj isprave i odnosi.

DUBOVEC (zabilježen kao *Dobouch* 1238.²⁸), kasnije sjedište istoimene župe nedaleko Križevaca. Ali i Dubovec, obronak sjeverne strane Kalnika, koji podrijetlom vjerojatno nema nikakve veze s istoimenom župom.

I Dubrava i Dubovec u svom korijenu nose jedan od najraširenijih toponima hrvatskog i slavenskih jezika uopće. Etimologija vuče prema staroj slavenskoj riječi za hrast, *dub* hrastova šuma = *dubrava*.²⁹ U toponomastici je veoma raširen, te već u bližoj okolini nalazimo toponime iste etimologije: posjed i rijeka Dubčina (Dubchyn³⁰), Dubovečki Breg kod Koprivnice, Dubrava Križovljanska na Dravi, Dubovec kod Komina, Dubrava, dolina kod

21 Možda je zanimljivo spomenuti da lokalno stanovništvo još danas govori *Križevac*.

22 CD III/64: 1207.

23 Oblik *Crisnicem* može dolaziti od nominativa *Crisnica*, -ae, ali može biti i u latinski tekst uklopljen govorni oblik *Križnikom*.

24 Usp. Badan kod Nina, Badanj kod Crikvenice, Bedenica, pritok Lonje, itd. Možda isto podrijetlo imaju i toponimi: Bad'an u Slovačkoj, u blizini Zvolena, Bedenj kod Črnomelja, Slovenija.

25 Habelić, *bedeny* = *cadus*, -di, m, *bedenycz* = *parvus cadus* (usp. Bedenec kod Lepoglave!); Belostenec, *bedeny*, (D.), *kád*, *kacza* za vino = *lacus -ci & lacus, -us, itd.*, *bednyicz* = *parvus cadus*; Jambrešić, *cadus*, -i, m, *Mart.* = *bedeny*, *cheber*, *eine Tonne*, *poding*, *kád* Prema Mažuraniću od 13. stoljeća. Prema Skoku, *badanj*, kod svih naroda balto-slavenske jezične skupine osim baltičkih, prema starovisokonjem. *butin*, lat. *butina* itd. Preko hrvatskog preuzimaju Mađari. Treba razmotriti mogućnost da je riječ praindoeuropska u vezi s: njem. *baden*, tal. *bagno*, engl. *bath*, španj. *baño*, itd.

26 Vidi tablicu.

27 CD II/41: 28. 04. 1134.

28 CD IV/67.

29 Vrančić, *quercus* = *duub*; Kašić, *dub* = *quercia*, *dubov* = *di quercia*, Habelić, *dubrava* = *sylva majorum arborum*, Belostenec, *dúb*, *sztabal*. v. *sztéblo*, *dúbov*, *hrasztòv* = *robore*, *quercinus*, *dubrava* = *sylva majorum arborum* (usp. Habelić!); Jambrešić, *quercetum*, *ti*, n. *Varr.* = *hrasztovje*, *hrasztovische*, *dubovische*, Drobnić, *Mali, dub, m.* = *Eichenbaum, m. quercia, Baum überhaupt, albera* Iz rječnika je vidljivo da je dub sinonim hrasta, ali i u značenju stabla općenito, odnosno prvenstveno velikog stabla. Mažuranić, navodi najstariji spomen u toponomastici *terra vocatur Dobz* 1200. Ako je etimologija s Dubravom kod Križevaca točna, onda imamo gotovo sedamdeset godina starije svjedočanstvo o korištenju duba u toponimiji. Prema Mažuraniću riječ je praslavenska, dapače, možda u vezi sa staronjem. *timbr*, *zimbar* (usp. Zimmermann!). Prema Rječniku JAZU, sv. II., *dub*, hrast, ali i drvo općenito. Jednako tako i pod natuknicom *dubrava*. Skok također donosi dvojno značenje, hrast, tj. drvo uopće.

30 CD XIII/11: 1360.

Radoboja, Dubrava, brijeg kod Zaboka, brdo Dubovac kod Lepoglave, Dubovec kod Bedekovčine, Dubovec Bisaški, itd. Isti korijen susrećemo uglavnom u svim slavenskim jezicima.³¹

- ERDOVEC: Mađ. Erdő = šuma; erdei = šumski. Ova etimologija vjerojatna je i česta.³² Posjed se ranije naziva Glogonchamelleky, te je novo ime vjerojatno dobio po vlasniku ...*Martino filio Erdow de Kemechnicha...*³³, te nam ova isprava donosi možda iz prve ruke primjer kako se formira ime jednog mjesta, odnosno kako se opisnog toponima vezanog iz vodu prelazi na plemenski, vezan uz vlasnike, koji čak niti nisu podrijetlom iz toga kraja, nego *de Kemechnicha*.
- FINČEVEC: Tipičan patronimik, toponim podrijetlom od roдонаčelnika, odnosno istaknutog člana obitelji; možemo ga pratiti u razvoju od pripadnosti posjeda do imena naselja. 1339. spominju se ... *fili Finech, iobagines castris prenotati...*,³⁴ 1367. u sudskom dvoboju (Božji sud!), ubijen je Paulus filius Fynech.³⁵ Ovo zanimljivo svjedočanstvo žilavog održavanja pradrevnog fosila običajnog prava ne pruža nam dalje podatke o razvoju posjeda Finčevih sinova, budući se predmetni dvoboj vodio oko posjeda Vinična, podosta udaljenoga od današnjeg Finčevca. Slijedeće je godine pored kastelana Velikog Kalnika zabilježen ...*Georgius filius Fynech, comes terrestris eiusdem castris...*³⁶, da bismo tek 1435.

u jednoj presudi našli zabilježeno ime posjeda u današnjem obliku, Fynchowcz.³⁷

- FODROVEC: Razvoj imena ovog toponima po svemu je sličan razvoju imena Finčevca, te se jednako najprije javlja jedan roдонаčelnik, ... *Stephanus dictus Fodor...*,³⁸ da bi se već 1410. u ispravi zagrebačkog biskupa Eberharta spominjao ...*predium nostrum Fodorouch vocatum in districtu ecclesie nostre de sancto Michaelle, dudum a quodam Petro dicto Fodor...*³⁹ Ovaj nam je spomen posebno dragocjen jer izravno dovodi u vezu vlasnika posjeda nazivanog Fodor (dicto Fodor) i posjed koji se već tada naziva Fodrovec. Smatramo to jednim od izravnijih dokaza našoj pretpostavci o pretežnom plemićkom podrijetlu velikog broja potkalničkih toponima. U kasnijim će se vrelima pojavljivati mađarizirani oblik toponima Fodroczy (v. Tablicu).
- GLOGOVNICA: Jedan od najstarijih zabilježenih toponima, ime posjeda i rijeke. Iako je ranije zabilježen kao posjed, ima razloga pretpostaviti da je izvorni toponim rijeke. Razlozi su tome što se i kasnije različiti posjedi uz rijeku nazivaju imenom rijeke, *Erdeochyna seu Glogoncha Meliky, Sancti Iohannis de Glagoncza, Sancti Georgii de Glegoncza* (v. Tablicu), itd. O pružanju toponima i o raznim subjektima koji su nazivani Glogovnica, opširnije smo pisali u više navrata.⁴⁰ Je li etimologija *glog* izvorna ili je kasnije prepoznata, najraniji izvori su previše

31 Dubrava, dio Zagreba, Donja Dubrava u Međimurju, Dubraja kod Benkovca, Dubravica na slovenskoj granici kod Krškoga, Dubrovnik, Gornje i Donje Dubrave kod Ogulina, Ljevi Dubravčak kod Ivanićgrada, možda i Duba na Pelješcu, Dubočac na Savi, bosanska granica (jednako preko Save Bosanski Dubočac), Hrvatska Dubica, također na bosanskoj granici. Izvan Hrvatske: Dubrava kod Ljubuškog, Dubrava Stara kod Banja Luke, Dubrave kod Palanke, Dubočani kod Trebinja, sve Bosna i Hercegovina, Dubravica kod Požarevca, Ravna Dubrava kod Leskovca, Dubnica kod Vranja, sve Srbija, Dobrovnik kod Lendave, dvije Dobrave, kod Žužemberka i kod Pirana, Dobrava kod Ormoža, Dobrava pri Kocjanu i Dobrava pri Konjicah, Dobova kod hrvatske granice, Dobovica kod Mokronoga, Dobrova kod Ljubljane, Dobovec pri Rogatcu, sve u Sloveniji, veća grupa naselja u Slovačkoj: Dúbrava podno Nízke Tatry, istoimeno naselje blizu Zvolena, Dubrava u blizini lječilišta Piešťany, Dubrava kod Trenčína, potom Dubravka, opet kod Zvolena. U Češkoj nalazimo Doubravy na slovačkoj granici, čak tri Doubrave u Jihočeskom Kraju, dvije u Středočeskom Kraju, te još nekoliko istoimenih naselja širom zemlje, u Bjelorusiji dvije Dubrave kod Minska, Dubrauka u Witebskoj Voblasti, dvije Dubrove u Homyelskoj Voblasti, a u Rusiji Krasnaja Dubrava, Dubravino, te nekoliko naselja imenom Dubrovka u oblasti Kaliningrad, Dubrovo kod Sankt-Petersburga itd. Slično u Poljskoj i Ukraini. Zanimljivi su toponimi istog korijena koje nalazimo izvan slavenskog jezičnog miljea: Dumbraua u pokrajini Cluj i Dumbraua da Sus u pokrajini Mehedinti, obje u Rumunjskoj, u mađarskoj županiji Tolna gradić Dombóvár, Dubrau u Brandenburg, Njemačka. U vezi ovog zadnjeg lokaliteta vrijedno je spomenuti da u okolici nalazimo još toponima mogućeg slavenskog podrijetla, naselja imenom Görítz i Suschow, (vlastita istraživanja).

32 Erdődi, velikaška obitelj iz Mađarske, Erdelj, povijesna mađarska pokrajina (danas u Rumunjskoj, Transilvania) također: Erdőkertes kod Budimpešte, Erdőbénye kod Miskolca itd.

33 CD XVI/369: 2. 11. 1384.

34 CD X/348: 12. 10. 1339.

35 CD XIV/47: 24. 08. 1367.

36 CD XIV/79: 21. 03. 1368.

37 VZA VII/XLII: 17. 02. 1435.

38 CD VIII/404: 25. 05. 1318.

39 MHEZ V/259: 21. 01. 1410.

40 Balog 1997; Balog 1997a; Balog 1998; Balog 2003: 13-14.

neodređeni. Riječ *glog* je sveslavenska i zabilježena je već u 13. stoljeću.⁴¹

- GREGUROVEC: Tako se zove selo kod Križevaca, na cesti prema Zaistovcu, no tako se zove i obronak sjeverne strane Kalnika. U vrelima spominje se *castrum Gregorii*,⁴² za kojega se drži da bi bilo staro ime Malog Kalnika. U opisu međa stoji: *...et inde ultra magnum montem ad castrum Gregorii, et inde tendit iterum ad montem ubi est forma selle, et inde ad uallem Pagsce, et per quandam uiam tendit usque ad finem montis qui uocatur dorsum capre...* Na potezu između Malog Kalnika i Kozjeg hrpta (*mons qui uocatur dorsum capre*), nalazi se dolina Pece (*ad uallem Pagsce*), a obronak koji se nalazi između Malog Kalnika i Pece danas se naziva Gregurovec. U kasnijim će ispravama biti još nekoliko puta spomenut posjed Gregorii, dok će se Gregorowcz, koji je identičan sa spomenutim selom Gregurovec, u vrelima pojaviti tek koncem 15. stoljeća (v. Tablicu).
- GUŠČEROVEC: Spominje se isključivo kao posjed (v. Tablicu), a kad je riječ o župskom sjedištu koje je neko vrijeme ovdje djelovalo, tada se naziva Sveti Irenej.⁴³ Ponekad se i posjed naziva Sveti Irenej. Danas je Guščerovec selo u kojem se ranije nalazila župna crkva Svetog Ireneja. Iako postoje barem dvije slavenskojezične asocijacije uz ime *Guščerovec*, naime, guske i guštara, moguće je i drugačije tumačenje. U ranim se izvorima pojavljuje oblik *Kezchenouch*, odn. *Keztenowch*, te se čini da se oblik *Guščerovec* razvija postupno kada je u izvornom toponimu prepoznata sličnost s guskama ili guštarom.

Kezchenouch bi nas, pak s druge strane mogao podsjetiti na opet jednu drugu riječ, *kesten*, odn. regionalno *kostanj*.⁴⁴ Na ovaj bi se način toponim i tipološki uklapao u okolne toponime botaničkog podrijetla: Orehovec, Koprivnica, Glogovnica, Bukovec, itd. Nije jasno zbog čega stanovništvo napušta izvorno, relativno srodno značenje, te preoblikuje *Kestenovec* u Guščerovec.⁴⁵

- HAGANJ: Isprva se u vrelima redovito pojavljuje oblik *fili Hegen* i sl. Radi se o očiglednom patronimiku, koji se razvija od odrednice *zemlja Hegenovih sinova*, te je čak i toponim stare haganjske župe vezan uz pleme Hegen. Ali zanimljivo je i samo ime Hegen. Ime nije slavenskog podrijetla, te nam se čini da nećemo biti u krivu ako u riječi Hegen odmah prepoznamo mađarski korijen *hegy* = brdo, brijeg, s prijedlogom *hegy-en* = na brijegu. Kraj oko Hagnja dovoljno je brežuljkast da ovakvo očitavanje učini barem vjerojatnim.
- HIŽANOVEC: 1201., u Emerikovoj potvrđnici biskupskih posjeda spominje se *...terra Ysani...*, te jednako ponovo u ispravi iz 1217.⁴⁶ Smještaj Isanove zemlje u opisu međa između Orehovca i Kalnika ne ostavlja sumnje u identifikaciju s današnjim Hižanovcem. Oblik toponima Isanowcz postupno se uobičajio tijekom 14. stoljeća,⁴⁷ te se kao takav zadržao do danas. Na kraju spomenimo da je u već spominjanoj ispravi iz 1193., u kojoj se prvi puta spominju Križevci, naveden i *...Ysan curialis comes de Kris...*⁴⁸ Možda je samo podudarnost, a možda je rodonačelnik plemena Isanovih sinova bio upravo spomenuti križevački župan iz ove isprave.⁴⁹

41 Mažuranić: *glog*; Skok: *glog*, navodi neke izvedene toponime, Glogovo, Glogovac, Glogovnica, Gloggnitz u Austriji (pogrešno navodi u Štajerskoj, zapravo u Donjoj Austriji, u blizini Wiener Neustadta). S tim u vezi također Glogovac kod Novigrada Podravskega, Stari Glog kod Hagnja, Glogovo kod Gračaca, a u Srbiji Glogovac kod Paraćina. Veća grupa naselja u Poljskoj, imena Glogow, Glogowa, Glogówek, Glogowiec, itd.

42 CD III/131: 1217.

43 Sanctus Ireneus, CD XI/66: 13. 09. 1343.; Zenterney, CD XII/300: 4. 04. 1357.; Zenth=erney, CD XV/14: 7. 03. 1374.

44 Vrančić, *castanea* = hrv. *koštany*, mađ. *gestenye*; Habdelić, *kosztany* = *castanea*, -ae, f, Jambrešić, *castanea*, ea, f Plin. = *kosztany e. kestrn*, *Gesztenye*. Item *Kosztanyevo drévo*, r. *Kesten-Baum*, *Gesztenye-fa*. U toponomastici često: Kostanjevica, Kostajnica, Kostanje, itd. Ali i nekoliko Castagna, Castagnola i Castagneta u Italiji, Kastanie u Njemačkoj, možda i Keszthely na Balatonu?

45 Ovdje smo dužni navesti i drugo mišljenje: Ž. Domljan, Križevci, str. 329, navodi da je posjed, koji se izvorno naziva Sveti Irenej, od 1370. u vlasništvu obitelji Kustyer, koja bi kasnije dala ime posjedu. Ovo bi bilo uvjerljivo, mada autor ne navodi izvornik za podatak iz 1370., no posjed se već 1330., spominje pod imenom *Kezchenouch*, CD IX/412, što svakako isključuje ovakvo objašnjenje

46 CD III/8: 1201.; CD III/131: 1217.

47 CD XVIII/80: 2. 05. 1396.; VZA VII/47: 1451.

48 CD II/225: 1193.

49 Dobronić 1998: 11, navodi imena *iobagiones castrī*, koji su pod Kalnikom posjedovali svoja selišta, Buđivoj, Petus, Zolat, Vojin, Bark i Martin. Autorica iznosi pretpostavku da je ime Vojina i njegovih potomaka zapamćeno u imenu sela Vojnovca. Jednako tako, Idem, str. 14., povezuje ime sela Hižanovec s Ižanom, sinom Vojina, spomenutim u ispravi iz 1399. Ovdje napominjemo da se *terra Ysani* spominje već u 13. stoljeću, što nas navodi na drugačije čitanje podrijetla sela Hižanovec.

- JALŠEVEC: Čest toponim, odnosi se na drvo jalšu, odn. johu. Obronak Kalnika između Sv. Helene i Glogovnice, te šuma pored Orehovca. Treći Jalševac u bližoj okolini je zaselak istočno od Varaždinskih Toplica. Čini se da se na ovaj posljednji Jalševac odnosi onaj rani spomen toponima *Yelsewec* iz 1225.⁵⁰ Jalša⁵¹, kao i ostale vrste drveta, obilno je zastupljena u u toponomastici, češće obilježavajući brda i konfiguracije (oronimi!), nego naselja. Zbog toga je često teško razlikovati, ako kontekst nije određen, na koji se Jalševac, suvremeni ili zaboravljeni, odnose spomeni u srednjovjekovnim vrelima (usp. Tablicu). Jednako tako ostavljamo otvorenim pitanje odnose li se spominjani toponimi, odn. hidronimi *Alsech*, *Alsevch*, te *Alsowch*, na Jalševac ili na čest mađarski pridjevnik u toponomastici *also-*, odnosno *donji*⁵².
- KOMARNICA: Naslovno središte susjednog, Komarničkog arhidakonata i staro naselje na istoimenoj rječici koja mu je zacijelo i dala ime,⁵³ Komarnica je kasnije poznata pod imenom Novigrada Podravskog, te je zadržalo status subregionalnog središta. Ime Komarnica bilježi se od 13. stoljeća, dosljedno uz manja odstupanja u obliku pisanja *Kamarcha*. U korijenu imena lako prepoznajemo riječ komar(ac), koja je prastara i sveslavenska.⁵⁴ Rječnici je donose bez iznimke i bez odstupanja, te se pored pojma *komar*, navodi i ugarski grad Komárom.⁵⁵ Pored ovog pograničnog grada na današnjoj slovačko-mađarskoj granici, mnoštvo je toponima, imenjaka Komarnice, uglavnom rasprostrtih po slavenskim zemljama.⁵⁶
- KOPRIVNICA: Današnje sjedište županije, utvrđeno naselje na vojničkoj cesti, od 14. stoljeća i slobodni kraljevski grad. U urbanizmu grada uočljiv položaj stare tvrđave. Naselje je vjerojatno ime dobilo po istoimenoj rječici, koja se također spominje u izvorima.⁵⁷ Etimologija < kopriva, mada se ime redovito javlja u varijacijama oblika *Koproncha*, oblik *Koprivnica* nepoznat je sve do pojave rječnika koji korektno bilježe hrvatski oblik imena.⁵⁸ Tako ne znamo kada se zapravo razvio oblik pisanja *Koprivnica*, je li u puku paralelno korišten od početka. Što se pak riječi *kopriva* tiče, prema Mažuraniću je praslavenska,⁵⁹ dok je stari rječnici donose zajedno s istoznačnicom *žegavica*.⁶⁰ Zbog raširenosti toponima, koji uvijek dosljedno ocrtava značenje *kopriva*, prihvaćamo ovakvu etimologiju kao izvornu.⁶¹

50 CD III/220: 1225.

51 U rječnicima: Habdelić, *Ialševo drevo*, *Almus*, ni, f.; Belostenec, *Jálša*, *jalsevo drěvo*. [D] *Jöha*. *Almus*, ni., i dalje dosljedno jednako. Inačica *joha* koja je u modernom standardu prevladala, nalazi se kod Vrančića, te u Belostencu uz oznaku D(almatinski). Mažuranić, *Jelha*, navodi inačice *jelsa*, *jelša*, *jalša*, *jaoha*, *joha*; Skok, *Jelha*.

52 Jedan obronak Jalševac nalazimo na Medvednici nad Zagrebom, drugi kod Bedekovčine u Hrvatskom zagorju, dok potok Jalševac, te Jalševo grmlje i Jalševac mlake nalazimo kod Koprivničkog Ivanca. Zaselak Jalševac Nartski nalazi se južno od Dugog Sela, a u predgrađu Ivanić Grada Jalševac Breški. Jalšovac je zaselak kod Svetog Križa, a Jalšovec kod Štrigove u Međimurju. Nedaleko, kod Podturena je potok Jalšovnica. Jales, zaselak nedaleko Bisaga. Izvan Hrvatske nalazimo srodne toponime pretežno u slavenskim zemljama: U Sloveniji Jelšane nedaleko Ilirske Bistrice, Jelše kod Trebnja, kod Šentjerneja, kod Otočca, te nedaleko Krškoga. Kod Rogaške Saltine nalazimo Šmarje pri Jelšah. Među ostalim, u Slovačkoj nalazimo Jalšové nedaleko Trnave, Jelšavu i Jelšovec kod Mađarske granice, te još jedan Jelšovec kod sveučilišnog grada Nitre. U Mađarskoj, vjerojatno zbog blizine hrvatske granice, nedaleko Draškovićevo dvora Sellye, nalazimo Jalszinu.

53 Petrić 2001.

54 Rječnik JAZU V.: *komar*, *komarac*; Skok: *komar*.

55 Vrančić: *culex* = *komar*; Kašić: *kômar*, -ra, m. = *zanzala*; Belostenec: *komâr* = *culex*, -cis, *pulexaquaticus*, 2. *Komar varas úgerszki* = *Comaromium*; Habdelić: *komar* = *culex*, -cis, m, *cynips*, -is, f. *Komar varas* = *Comaromium*, -ij, n.; Jambrešić, *culex*, -icis, m, *Horat.* = *komâr*, r. *Schnack*, *Gels*, *szûnyog*. Tek Drobnić: pored natuknice *komar* navodi također istoznačnicu, odnosno danas uvriježeni deminutiv *komarac*, koji je u značenju potpuno zamijenio zastarjeli oblik *komar*.

56 Komar, selo u blizini Vinice, Veliki i Mali Komor, brdo u Hrvatskom Zagorju, te nedaleko zaselak Komorec, a u ostalim slavenskim zemljama: Komar u Doneskoj oblasti i Komarno u Lvivskoj oblasti u Ukrajini, Kômörr pored Nyíregyháze u Mađarskoj, ukrajinska granica, Komarno u Crnoj Gori u blizini Skadarskog jezera, dva Komarna u Poljskoj, dva Komarova u Moravskoj i jedan pored Trutnova, sve troje u Češkoj, Kómara u grčkoj pokrajini Trakiji, nedaleko makedonske granice, itd. S tim u vezi usp. Schnackenbek i Schnackenburg na Elbi, Njemačka, itd. (vlastita istraživanja).

57 Petrić 2001.

58 V. Heller 1978: *Koprivnica*; usp. Belostenec, Habdelić, Jambrešić (tablica).

59 Mažuranić: *kopriva*

60 Vrančić: *vrtica* = *xegavicza*; Kašić: *xeyavica* = *ortica herba*; Belostenec: *kopriva* (D.), *segavicza* = *urtica*; Habdelić: *kopriva* = *vrtica*, -æ; Jambrešić: *urtica* -æ, f. *Plin.* = *kopriva*, *sigavicza*.

61 Pored ove Koprivnice Požeška Koprivnica, Koprivnica kod Zaječara (Srbija), dvije Koprivnice u Slovačkoj, nedaleko Prešova i kod Zvolena, Koprivnice u Moravskoj (Češka), Nový Jičín, Koprzywnica nedaleko Krakowa, Poljska, itd. Ista etimologija: Koprivnik kod Kočevja Kopriva kod Sežane i Koprivna kod Dravograda, Slovenija, Koprivna kod Dervente, Bosna i Hercegovina, Koprivná kod Šumperka, Češka. (vlastita istraživanja).

- KORUŠKA: Imanje sjeverno od Križevaca, te istoimeni potok koji se pored Križevaca ulijeva u Glogovnicu. Ime je zanimljivo zbog homonimičnosti sa slavenskim imenom pokrajine Kärnthen (lat. Carinthia).⁶² Na koji je način austrijsko-slovenska pokrajina dobila svoje slavensko ime, teško je dokučiti, no čini se da je identični toponim u okolici Križevaca nastao sasvim drugačijim putem. Od početka 13. stoljeća oblik je nepromijenjen *Corusca*, odnosno *Koruska*, tek od 15. stoljeća imanje se počinje identificirati s titularom kapele, svetom Helenom. Podrijetlo toponima možda treba tražiti u zastarjeloj riječi *korušati* = skidati koru (lat. decorticare, corticem detrahere).⁶³ Potok se tako zove i danas, te će biti da je pratoponim upravo ime potoka.⁶⁴
- KOZJI HRBET: Ime brdske formacije sa sjeverne strane Kalnika, nedaleko Kalničkog Ljubelja. Spominje se u ispravama 13. st. (v. Tablicu), a jednako ga nazivaju i danas. Zanimljiv je oblik pod kojim se javlja u ispravi iz 1217., u opisu međa posjeda Zagrebačkog kaptola: *...et inde ultra magnum montem ad castrum Gregorii, et inde tendit iterum ad montem ubi est forma selle, et inde ad uallem Pegsce, et per quandam uiam tendit usque ad finem montis qui uocatur DORSUM CAPRE, et deinde ad orientem per uiam Worosd supra fontem, et ibi est meta, et inde tendit ad uallem ultra riulum Camescam ad cacumen...*⁶⁵ U ovom odlomku opisa međa, krećemo se između opisa oblika na terenu (*ad montem ubi est forma selle*), i imena lokaliteta, a Kozji hrbet se nalazi negdje na pola puta. Ime mu je latinizirano, što je inače uobičajeno samo za hagiotoponime, te je napomenuto da se radi o brdu *koje se naziva Hrbat koze*. U sljedećoj ispravi, onoj iz 1225., naveden je u hrvatskojezičnom obliku, *Coziherbet*⁶⁶, te se jednako naziva do danas. Možda neće biti pretjerano reći da smo ovdje svjedoci nastanka jednog toponima. Brdo koje su žitelji zacijelo već nazivali Kozjim hrptom, prvi je puta pod tim imenom *zabilježeno* 1217., te je na taj način *naziv* utvrđen kao *ime*. To je razlog što je u prvoj ispravi ime upisano opisno, te stoga latinski kao i ostali opis međa. U sljedećoj ispravi toponim, sada već ime, upisan je u obliku u kojem ga koristi lokalno stanovništvo.⁶⁷ Ovakva opisna imena životinja, odnosno dijelova životinja, pojavljuju se nešto rjeđe, ali ipak smo našli neke primjere srodnih toponima.⁶⁸
- LEMEŠ: Riječ *lemeš* je praslavenska, u značenju, oštar, metalni dio pluga, možda u vezi s *lomiti*. Ponavlja se dvaput u neposrednoj križevačkoj okolici, a inače u Hrvatskoj gotovo nigdje.⁶⁹ Stoga smo pretpostavili da je izvorno bio jedan Lemeš, ime šireg posjeda, te je ostao zabilježen u imenima dvaju sela.⁷⁰ O ubikaciji župe Lemezentgyörgy, usp. također *ecclesia beati Georgii de Glogaunica*, opširnije smo pisali u više navrata.⁷¹ Iako je toponim zabilježen 1411., u značenju se u hrvatskom jeziku pojavljuje tek 1491. Nismo otkrili mnogo naselja ovog korijena u drugim zemljama balto-slavenske jezične skupine.⁷²
- OBREŽ: Selo između Kalničkog Vojnovca i Kalnika, negdje na pola puta između Kalnika i Malog Kalnika. U vrelima se pojavljuje rijetko, od 14. st. nadalje.⁷³ U vrelima naizmjenice dolazi oblik Obres i Ebres. Jedan dvosmisleni podatak dao je povoda pretpostavci o navodnoj župi Svetog Martina, koja bi se pojavljivala u vrelima dvaput, i to jednom kao *...quoddam iuramentum per Nicolaum filium Myke de Ebres contra Paulum fratrem eiusdem vterinum*

62 Prema Urmesu Kärnthen dolazi od keltskog *karn* = gorštak, odn. *carin* = kamen, stijena (Urmes 2003: 155).

63 Rječnik JAZU V.: *korušati*, ne navodi niti jedna rječnik osim Stulića. Usp. također *korušav*, *korušavac*, *korušavica*, što su pogrdni izrazi, slično *grintav/ac/ica*. Niti ova etimologija nije isključena.

64 U vezi s ovim korijenom usp. Korusčak, potok koji se kod Beletinca ulijeva u Bednju, Balog 2004: 94.

65 CD III/131: 1217.

66 CD III/220: 1225.

67 Usporedi: Kozji hrbet, obronak Ivančice nad Ivancem, nedaleko Željeznice, Kozji rbat kod Japetića.

68 Jedan zanimljiv sličan toponim, nažalost izumro u novom vijeku, bilježi istarsko srednjovjekovlje. Selo na Krasu nad Buzetom, koje se danas zove Jelovice, u vrelima 14. st. pojavljuje se kao *Cubiliglof* – *Kobilja Glava*, CDI – 814/25. 03. 1373. Brijeg kod Petrinje zove se Konjska glava, a u Beloj Kraini (R. Slovenija) nalazi se vrh Jelenča glava. Vlastita istraživanja.

69 Rječnik JAZU V.: *Lemeš*

70 Balog 2003: 13-14.

71 V. toponim *Glogovnica*

72 Navodimo Lemešany kod Košica, Slovačka, Lemešava u Letoniji.

73 CD X/348: 1339.

*quatro se nobilibus sibi similibus octauo die diey cinerum nunc preteritum (!) in ecclesia sancti Martini eorum parochiali...*⁷⁴, a u popisu župa iz 1501. kao *...ecclesia sancti Martini in Mykethyncz vacat...*⁷⁵. Doista je nategnuto povezivati udaljena sela Obrež podno vrha Kalnika i Martinec na cesti između Križevaca i Špiranca u neku imaginarnu župu, dok je odgovor na pitanje identifikacije barem jednog od ova dva sveta Martina već u samom izričaju. Ako je crkva Svetog Martina *eorum parochiali*, onda to nije niti jedna druga nego Sveti Martin na Igrišću, stara župna crkva Kalnika,⁷⁶ koja je doista župna crkva sela Obreža.⁷⁷

Ime Obrež znači jednostavno o-brežje, odnosno pod-brežje, jednako kao i neki srodni toponimi.⁷⁸

PRILOG I. Katalog obrađenih lokaliteta prema ranim izvorima

BEDNJA aqua Bigne (riv), 1181., CD II/168; acqua Bigne (riv), 1217., CD III/131; Bedna (riv), 1225., CD III/220 Benna ? (riv), 1329., CD IX/384; ecclesia sancti Petri de Beegna (ecc), 1334., MHEZ II; ecclesia de Tracustian (ecc), 1334., MHEZ II; Bedna (terr), 1495., POPISI; plebanus in Bednya szenth Peter (ecc), 1501., Starine 59; plebanus in Bednya (ecc), 1501., Starine 59; Bednya (terr), 1507., POPISI; Bednye (terr), 1517., POPISI; Kaplona et Bednye (terr), 1554., POPISI; Bednye (terr), 1570., POPISI; Bednye (terr), 1578., POPISI; Bednye seu Bukoucz (terr), 1596., POPISI; Bednicza, Bednyi, parrochia Bednia sub Trkosthyan (terr, ecc), 1598., POPISI; parrochiae Bednya (ecc), 1600., POPISI;⁷⁹

DUBOVEC Dobouch (terr), 1238., CD IV/67; Dobouch (riv), 1246., CD V/272; Dobovch, (sil), 1267, CD V/920; Dobouch (terr), 1269, CD V/971; Dobouch, Dobowch (sil), 1277, CD

VI/170, 173; Dobowch (ecc), 1334., MHEZ II; Dubowch (terr), 1340., CD X/405; Dobouch (terr), 1358., CD XII/366; Dobouch (terr), 1370., CD XIV/181; Dubowcz (terr), 1495., POPISI; Dobowcz (ecc), 1501., Starine 59; Dobovcz (terr), 1507., POPISI; Dobowcz (terr, ecc), 1512., POPISI;

DUBRAVA Dumbroa (pop, terr, sil), 1134., CD II/41; Dembron (terr, sil), 1163., CD II/89; Dumbrou, 1193., CD II/225; Dumbrogenses (pop), 1199., CD II/291; Dumbrau (via), 1238., CD IV/68; Dumbrou (ecc), 1269., MHEZ I/128; in Dombro ecclesia beate Margarethe virginis (ecc), 1334., MHEZ II; opidum Dombro (opp), 1507., POPISI; Dombro plebani, opidum Dombro (ecc, opp), 1512., POPISI; opidum Dombro (opp), 1520., POPISI;

ERDOVEC Glogoncza Melenky ? (terr), 1344., ArHAZU; filio Erdow de Kemechnicha (pop), 1384., CD XVI/369; Erdeochyna seu Glogoncha Meliky (terr), 1421. ArHAZU; Erdocz (terr), 1495., POPISI; Erdowcz (terr), 1507., POPISI; Erdovcz (terr), 1512., POPISI; Erdowcz (terr), 1533., VZA VII/73;

FINČEVEC Finech (pop), 1339., CD X/348; Fynech (pop), 1367., CD XIV/47; Fynech (pop), 1368., CD XIV/79; Fynchowcz (terr), 1435., VZA VII/42; Fynthych, Fynthincz (pop, terr), 1506., VZA VII/61;

FODROVEC Fodor (pop), 1318., CD VIII/404; Fodor (pop), 1332., CD X/12; Fodrouch, Fodor (terr, pop), 1410., MHEZ V/259; Fodrovch (terr), 1412., MHEZ V/298; Fodrowch (terr), 1423., MHEZ VI/108; Fodrowcz (terr), 1507., POPISI; Fodroczy (terr), 1560., VZA VII/77;

GLOGOVNICA Golgonisa (pred), 1175., CD II/128; Glogonicha (riv), 1201., CD III/8; Glogonicha (riv), 1207., CD III/64, Minor Glogonicha (?), 1207., CD III/64; Glogonice (vill; riv), 1209., CD III/74; Glogonica (riv), 1217., CD III/131; Glogonica, (ecc ?), 1240., MHEZ I/65;

74 CD XV/186: 21. 02. 1377.

75 Pretpostavio Buturac (Buturac 1984: br. 441).

76 Buturac 1984: br. 416.

77 Balog 2003b: 13.

78 Usp: Podgajec, Podgaće (selo u Istri, s istim značenjem), Završje (Balog 2004: 99), Zamladine, i sl. No u široj okolini nalazimo i cijeli niz imenjaka našeg Obreža, s istim značenjem: Obrež kod Brezovice, južno od Zagreba, Obrez kod Ozlja; izvan granica Hrvatske: Obrež na Savi kod Šabca, Srbija, Obrež kod Ormoža, Slovenija. Ne treba ih miješati s korijenom Obrov- (Oborovo na Savi /Ivanić Grad/, Obrovac kod Zadra, Obrovac Sinjski; izvan granica Hrvatske: Obrovac kod Bačke Palanke, Obrenovac na Savi kod Beograda, Obrovo kod Ilirske Bistrice), što dolazi od naroda Obra, odn. Avara.

79 Svi spomeni Bednje iz *POPISA*, zaključno do 1596., odnose se na Bednju kod Velikog Bukovca, tek od 1598. trakošćanska se župa i njeno sjedište nazivaju Bednja.

Glogonicha (terr, ecc), 1252., CD IV/426; Glogonicha (ecc), 1257., CD IV/587; Glogoncha (riv), 1276, CD VI/161; Glogoncha (riv), 1277, CD VI/170, 173; Glogonicha (ecc), 1292, CD VII/79; Glogoncha (ecc), 1303., CD VIII/39; ecclesia beati Georgii de Glogaunicha (ecc), 1334., MHEZ II; Glogoncha (riv), 1343., CD XI/67; Glogoncza Melenky (terr), 1344., ArHAZU; Glogoncha (terr), 1346., CD XI/210; Glogonycha (ecc), 1361., CD XIII/103; Glogoncha (ecc), 1371., CD XIV/285; Glogoncha (ecc), 1375., CD XV/105; Glogoncha (ecc), 1380., CD XVI/105; Glogoncha (riv), 1381., CD XVI/169; Glogoncha (ecc), 1415., MHEZ V/357; Erdeochyna seu Glogoncha Meliky (terr), 1421. ArHAZU; Glogoncha (ecc), 1421., MHEZ VI/15; Glogontza (ecc), 1430., MHEZ VI/339; Sancti Iohannis de Glagoncza (ecc), 1433., MHEZ VI/371; Sancti Georgii de Glegoncza (ecc), 1439., MHEZ VI/535; Glogoncense (ecc), 1499., MCZ II/394; Glagoncza (opp), 1507., POPISI; Galgoncha (terr), 1512., POPISI; Glogoncza (ecc), 1514., VZA VII/69; Galgoncha (terr), 1554., VZA VII/76;

GREGUROVEC Gregorii (cast), 1217., CD III/131; Gregorii (terr), 1254., CD IV/501; Gregorii (terr), 1344., CD XI/109; Gregorowcz (vill), 1495., POPISI; Gregwrowcz (vill), 1512., POPISI;

GUŠČEROVEC Kezchenouch (terr), 1330. CD IX/412; Sanctus Ireneus (terr,ecc), 1343., CD XI/66; Geztenowch, Keztenowch (terr), Zenterney (terr), 1357., CD XII/300; Zenth=erney (terr), 1374., CD XV/14; 1374., CD XV/14; Gestenowch (terr), 1377., CD XV/189; Zentherney (terr), 1377., CD XV/189; Geztenouch (terr), 1389., CD XVII/139; Gaztanowch (terr), 1397., CD XVIII/131; Zentherney (terr), 1397., CD XVIII/131; Kwstherowcz (ecc), 1495., POPISI; sancti Irenei (ecc), 1501., Starine 59; Kevstherowcz (ecc), 1507., POPISI; Kwccharowcz (terr, ecc), 1512., POPISI;

HAGANJ Hegen (ecc), 1326., CD IX/256; Hegen (ecc), 1334., MHEZ II; Hengum (pop), 1344., CD XI/91; Hegen (pop), 1355., CD XII/235; Hegen (pop), 1370., CD XIV/186; Hegen (pop), 1375., VZA VI/16; Hegen (ecc), 1397., CD XVIII/201; Hengen (ecc), 1419., MHEZ V/428; Hegen (ecc), 1428., MHEZ VI/241, 242; Hegen (ecc), 1501., Starine 59; Hegen (terr), 1507., POPISI; Hagen (ecc), 1512., POPISI;

HIŽANOVEC Ysani ? (terr), 1201., CD III/8; Isani (terr), 1217., CD III/131; Isan (pop), 1368., CD XIV/79; Isani (pop), 1383., CD XVI/304; Isani (pop), 1386., CD XVII/20; Isan, Ysanouch (pop, cast), 1395., CD XVIII/5; Isani, Isanowcz (pop, cast), 1396., CD XVIII/80; Ysanowcz (terr), 1451., VZA VII/47; Isanowcz (terr), 1507., POPISI;

JALŠEVEC Yelsewec (?), 1225., CD III/220; Jelscich (terr), 1254., CD IV/501; Alsech (riv), 1344., CD XI/91; Alsevch (riv, terr), 1355., CD XII/235; Jalseuecz (riv), 1359., CD XII/424; Jalsouch (terr), 1362., CD XIII/145; Jalseuech (riv), 1380., CD XVI/106; Ialsouch (terr), 1385., CD XVI/406; Alsowch (terr), 1396., CD XVIII/80; Jalsouech (terr), 1416., VZA VII/34; Jalsouch (terr), 1423., VZA VII/39; Jalseuecz (terr), 1440., VZA VII/43; Jalsowecz (terr), 1495., POPISI; Jalsovcz (terr), 1507., POPISI; Jalzowcz (terr), 1512., POPISI;

KALNIK Celnic (riv), 1217., CD III/131; Kemluk (terr), 1217., CD III/131; Keymuk (terr), 1221., CD III/175; Kemluk (cast), 1243., CD IV/171; Kemluk (cast), 1244., CD IV/211; Kemluk (cast), 1245., CD IV/250; Minor Kemluk (terr), 1248., CD IV/308; Kemluk (terr), 1252., CD IV/426; Kemluk (mon, ecc), 1252., CD IV/450; Kemluk (com), 1253., CD IV/473; Kemnuk (cast), 1265., CD IV/821, 827; Kemnuk (cast), 1266, CD V/873; Kemluk (terr), 1269, CD V/967; Kemluk (cast), 1270., CD VI/5; Kemluk (cast), 1291, CD VII/30; Kemluk (ecc), 1318., CD VIII/404; Maior kemluk (cast), 1322., CD IX/54; Minori Kemluk, Maiori Kemluk (ecc), 1334., MHEZ II; Maiori Kemluk (cast), 1336., CD X/214; Maiori Kemluk (cast, com), 1339., CD X/348; Minori Kemluk (com), 1343., CD XI/33; Maiori Kemluk 1343., CD XI/34; Kemluk (ecc), 1346., CD XI/205; Kemlek (via), 1348., CD XI/361; Maiori Kemluk (cast), 1349., CD XI/399, 403; Nog Kemluk (cast), 1352., CD XII/96; Minori Kemluk (cast), 1357., CD XII/300; Nogkemluk (com), 1367., CD XIV/47; Maior Kemluk, Minus Kemluk (com, ecc), 1368., CD XIV/79; Nagkemluk (cast), 1372., CD XIV/331; Maior Kemluk (cast), 1375., CD XV/95; Maior Kemluk (ecc), 1377., NAZ; Maior Kemluk (cast), 1383., CD XVI/304; Nog-Kemluk (cast), 1385., CD XVI/406; Maior Kemluk (com), 1387., CD XVII/68; Maior Kemlyuk (ecc), 1390., CD XVII/226; Maior Kemluk (cast), 1392., CD XVII/343; Maior Kemluk (com), 1395., CD XVIII/5; Maior Kewnik (com), 1396., CD

XVIII/80; Kemluk (cast), 1398., CD XVIII/206; Maior Kemluk (com), 1406., VZA VI/25; Kemlyk, Maior Kemplek (cast), 1412., MHEZ V/304, 305; Maior Kemlek (ecc), 1421., MHEZ VI/5; Kemlek (cast), 1423., MHEZ VI/108; Maior Kemluk (cast), 1433., VZA VII/41; Maior Kemlek (ecc), 1435., VZA VII/42; Maior Kemlek (ecc), 1438., MHEZ VI/508; Kemluk (ecc), 1440., MHEZ VI/559; Maior Kemlek (cast), 1451., VZA VII/47; Maior Kemlek (cast), 1460., VZA VII/49; Kemlek (ecc), 1495., POPISI; Minor Kemlek, Maior Kemlek (ecc), 1501., Starine 59; Kyskemlek, Nagkemlek (cast), 1507., POPISI; Kemlek (cast), 1508., VZA VII/63; Nag Kemlek, Kis Kemlek (cast, ecc), 1512., POPISI;

KOMARNICA (Novigrad Podravski)

Camarniza (terr), 1201., CD III/8; nobilium de Camarcha (pop), 1262., CD V/734; in Kamarcha sitam prope ecclesiam beate virginis iuxta aquam Kamarcha, molendini in Kamarcha (vill, ecc, riv), 1279.⁸⁰, CD III/280; ecclesia beatissimi regis Ladizlai de Kamarcha (ecc), 1334., MHEZ II; Kamarcza, zenth Clara plebani (terr, ecc), 1495., POPISI; Komarcza plebani zenth Clara (terr, ecc), 1507., POPISI;

KOPRIVNICA riuulum Coprumich (riv), 1217., CD III/131; magna via versus Koproncham (vill), 1316., CD VIII/349; fratribus minoribus de Cuproncha (ecc), 1321., CDHA I; eccl beati Nicolai de Koproncha (ecc), 1334., Starine; Kaproncha (riv), 1336., CD X/187; Kapruncha (vill), 1337., CD X/230; Kapruncha (civ), 1346., CD XI/206; Kapruncha (civ), 1353., CD XII/107; Kapruncha (civ), 1356., CD XII/280; Belostenec: Koprivnicza, tvergya u Sclavonie = Kapronca, -æ

Habdelić: Kopriunicza = Capronca, -i, f.

Habdelić: Kopriunicza = Capronca, -i, f.

Jambrešić: Caproncza, -i, f. = Koprivnicza, Caprenitz, eine Vestung in Croatien, Kaprontza

KORUŠKA Corusca (riv), 1217., CD III/131; Minor Corusca (riv), 1217., CD III/131; Corusca (riv), 1252., CD IV/426; Corusca (terr), 1265., CD IV/827; Koruska (riv), 1348., CD XI/361; Koruska (terr), 1351., CD XII/22; Koroska (ter), 1352., VZA VI/10; Koroska (terr), 1359., CD XII/424; Coruscammelk (terr), 1364., VZA VI/14; Koroska (riv), 1381., CD XVI/169; Koruska (terr), 1389.,

CD XVII/157; Koruska (terr), 1405., VZA VI/23; Koruska (terr), 1412., VZA VI/30; Koroska (terr), 1414., VZA VII/32, 33; Koroska (terr), 1416., VZA VII/34; Koruska (terr), 1423., VZA VII/39; Koroska (terr), 1463., VZA VII/51; Koruska (terr), 1469., VZA VII/52; Sancta Elena (terr), 1477., VZA VII/54, 55; Koruska (terr), 1481., VZA VII/56; Koruska (terr), 1492., VZA VII/58; Sancte Elene (ecc), 1501., Starine 59; Koroska (terr), 1512., POPISI; Sancta Elena, Koroska (terr), 1514., VZA VII/69; Korwska (terr), 1533., VZA VII/72, 73; Zenthylona Koroska (cast), 1554., VZA VII/76; Koroska Zenthylona (terr), 1560., VZA VII/77

KOZJI HRBAT mons qui vocatur dorsum capre (mon), 1217., CD III/131; Coziherbet (via), 1225., CD III/220

KRIŽEVCI Kris (com), 1193., CD II/225; Crisiene (loc), 1209., CD III/74; Crisiensis (meta, via), 1217., CD III/131; Kris (cast), 1221., CD III/175; Crisiensis (cast; terr), 1225., CD III/220; Crisiensis (cast), 1225., CD III/221; Kyris (ecc), 1232., CD III/324; Kyris (cast), 1238., CD IV/67, 68; Crisiensis (cast), 1249., CD IV/351; Crisio (vill, com, terr), 1252., CD IV/426; Crisiensis (com), 1265., CD IV/827; Crisiensi (cast), 1267, CD V/920; Crisiensis (cast), 1269, CD V/967; Crisiensi (vill), 1269, CD V/976; Crisiensis (cast), 1276, CD VI/161; Crisiensis (com), 1307., CD VIII/128; Kriensi (com), 1316., CD VIII/353; Crysieni (com), 1324., CD IX/139; Crisiensi (ecc), 1325., CD IX/184; Crisio (ecc), 1326., CD IX/256; Crisiensis (com), 1332., CD X/12; Crisio (ecc), 1334., MHEZ II; Crysieni (com), 1337., CD X/230; Crisiensis (com, ecc, vill, pop), 1346., CD XI/205, 215; Crisiensi (vill), 1348., CD XI/361; Crisyensi, Crisium (vill, com), 1351., CD XII/24, 27, 31; Crisyensis (cast), 1355., CD XII/203; Crisiensis (com), 1359., CD XII/424; Crisiensis (com), 1367., CD XIV/12, 15; Crisiensis (com), 1369., CD XIV/143; Crisio (loc), 1373., CD XIV/407; Crisio, Crisii (loc), 1374., CD XV/7, 8; Crisyensis (com), 1375., CD XV/84; Criseuch (loc), 1375., MCZ V/21; Crisiensis (vill, ecc), 1382., CD XVI/210, 237; Crisyensi, Crisii (com, vill), 1397., CD XVIII/131; Crisiensis (com), 1398., CD XVIII/206; Crisyensis (com), 1399., CD XVIII/291; Crisio (ecc), 1401., MHEZ V/108, 127; Crisiensis (com),

80 U CD stoji 1229., kako sam ranije i naveo (Balog 2003). Na pogrešku u očitavanju te godine upozorio me H. Petrić, pa ovom prilikom ispravljam i spomenuti navod.

1403. STARINE XXXIX/46; Crisiensis (civ), 1405., VZA IV; Crisii (ecc), 1407., MHEZ V/220; Crisiensis (com), 1412., VZA VI/30; Crisiensi (opp), 1433., MHEZ VI/387; Crisiensis (com), 1463., VZA VII/51; Crisiensi (com), 1477., VZA VII/53, 54; Crisiensis (com), 1483., VZA VII/57; Crisiensi (com), 1492., VZA VII/58, 59; Crisiensis (civ), 1494., VZA IV; Crisiensis (civ, ecc), 1495., POPISI; Krwtz (civ), r., Starine 38/132 str.; Inferior civitas Crisiensi, Superior civitas (civ), 1507., POPISI; Crisiensi (com), 1508., VZA VII/62, 63; Crisiensi (com), 1509., VZA VII/64, 65; Crisiensis (com), 1513., VZA VII/67; Crisiensis (opp, civ, ecc), 1512., POPISI; Krisevci (loc), 1527., MHSM I/218, 220; Crisevac (loc), 1528.; Crisiensi (com), 1560., VZA VII/77; zwdecz kryseweczke graczkze mege (civ), 1586., MHSM I/298;
Jambrešić: Crisium, -ii, n. Georg.: Krisevecz. Creütz, zugleich Könnigliche Freye Stadt und Vestung in Croatiç, Kereszt várossa.

LEMEŠ Lemeso (terr), 1411., MHEZ V/278; Lemes (terr), 1499., MCZ II/394; Lemezentgyörgy (terr), 1550., VZA VIII/134;

OBREŽ Obres (terr), 1339., CD X/348; Obres (terr), 1344., CD XI/109; Ebres (mon), 1368., CD XIV/79; Ebres (terr), 1377., CD XV/186, 189; Obres (terr), 1382., CD XVI/237; Ebres (terr), 1435., VZA VII/42; Ebresy (pop), 1513., VZA VII/68;

PRILOG II. - Neke hagiografske posebnosti

Brikcij (Brcko) Sveti Brikcij, u narodu Brcko, nova župna crkva na Kalniku, spomenuta 1421., *Ad constructionem vero cuiusdem are in ecclesia sancti Brici*, MHEZ VI/5, isprva filijalna kapela svetog Martina, kasnije župna crkva. Brikcij, biskup u Toursu, 397-444. godine, nasljednik sv. Martina, prvog biskupa Toursa. U Sloveniji njegov se kult pomiješao s kultom blaženog Brikcija. Njegov je kult posebno jak u Koruškoj, gdje je prema predaji poginuo u snježnoj lavini. Oba sveca slave se pod imenom jednoga, a u Hrvatskoj mu je kult manje raširen. Pored kalničkog svetog Brcka, sveti Brcko u

Brckovljanu kod Božjakovine, a u toponomastici Brckovština kod Križevaca i Bričanci u Istri (također kapela svetog Brikcija)⁸¹.

Irenej Sveti Irenej, drugo ime za posjed Guščerovec, spominje se od 1343., *possessionis circa sanctum Ireneum existentem*, CD XI/66, kasnije, 1357. kao *Zenterney*, CD XII/300. Ovaj spomen dokazuje postojanje crkve, kasnije župne.

Irenej Srijemski, mučenik iz grupe srijemskih mučenika iz poč. 4. stoljeća, mada mu se kult djelomično preklapa s kutom Ireneja Lionskog, crkvenog učitelja iz 3. stoljeća. Nije ostavio značajnijeg traga u toponomastici.⁸²

Ladislav Jedna od dvije župe u Bradni, spominje se 1334., *Ecclesia beati Ladislai de eadem Bradna*, u popisu župa 1501. *inferior Bradna*.⁸³ Danas u ovom kraju postoji selo Ladislav, možda spomen na sjedište ove zaboravljene župe.

Crkva u Ravnu spominje se 1369., *ecclesie sancti (Ladislai) possessionis Rauen de lignaminibus constructe*, CD - XIV/143, a u 16. stoljeću je kratko vrijeme župna.

Kapela Svetog Ladislava u Gornjem gradu posredno se spominje 1382., u vezi s kraljevom povlasticom velikog sajma prije blagdana svetog Ladislava, *per quator dies ante festum beati Ladislai regis*, CD - XVI/210.

Ladislav, mađarski kralj, branitelj kršćanstva, trebao je voditi prvi križarski rat, ali je umro uoči početka. Osnivač je Zagrebačke biskupije. Zbog toga mu je kult ovdje posebno raširen po Zagrebačkoj biskupiji čiji je zaštitnik. Pored navedenih crkvi i toponima Ladislava također: Vlailav kod Novigrada Podravskog, Vladislavci kod Ernestinova, Szentlászló u Baranji, Lászlótelek kod Szegeda, Mađarska.⁸⁴

Martin Kult svetog Martina posebno je raširen na područjima gdje su svoje posjede imali viteški redovi, križari, pa su u Kalničkom arhidakonu zabilježene dvije župe posvećene svetom Martinu, a nedaleko, kod Dugog Sela, još jedna. Zanimljivo je da se i dugoselski Sveti Martin i kalnički nalaze tek nekoliko kilometara udaljeni od dvije jedine crkve Svetog Brcka u Hrvatskoj, one kalničke i

81 *Leksikon ikonografije* (2000); *The Saints* (1958); vlastita istraživanja.

82 *Leksikon ikonografije* (2000); *The Saints* (1958); vlastita istraživanja.

83 Danas selo V. i M. Brajinska, kod Sokolovca (na pruzi između Križevaca i Koprivnice). Srednjovjekovni toponim Bradna bio je raširen na većem području, ta je obuhvaćao dva župna središta, ono u današnjem Ladislavu Sokolovečkom i župu Blažene Djevice na danas nepoznatoj lokaciji.

84 *Leksikon ikonografije* (2000); *The Saints* (1958); vlastita istraživanja.

one u Brckovljanu. Ima li to veze s povezanošću ova dva sveca?

Sveti Martin, prvi biskup iz Toursa, poznatiji je po legendi prema kojoj je zimi svoj vojnički plašt presjekao mačem da bi ga podijelio s prosjakom koji se nije imao čime ogrnuti od zime. Prema legendi boravio je za vrijeme svog pustinjačkog života na Kalniku. Čini se da je ovdje došlo do pomutnje između dva Martina, svetog Martina iz Toursa i pustinjaka koji je boravio u spilji nedaleko Podsuseda, te je po smrti bio poštovan u ovim krajevima kao svetac. Stoga je lako pretpostaviti da se ovom poštivanom pustinjaku ovdje kult raširio i pomiješao sa istoimenim svecem.⁸⁵

Petar Mučenik U Hrvatskoj gotovo da uopće nema prikaza iz života svetog Petra Mučenika, osim nedavno otkrivenog ciklusa freski u župnoj crkvi na Kalniku. Ciklus fresaka manjkav je te su očuvane tek fragmentarno dvije scene, ali ipak dovoljno za nesumnjivu identifikaciju prizora, te za atribuciju toskanskom majstoru 14. stoljeća. Pojava ovog jedinstvenog prikaza u srednjovjekovnoj Slavoniji možda je u vezi s kraljevskom obitelji Anžuvina.

Dominikanac, svetac iz vremena vjerskih ratova u sjevernoj Italiji, gdje mu je kult jače razvijen. Izvan Italije gotovo da i nema kulta ili prikaza. Prikazuje se s mačem koji mu raskoljuje glavu, ili kako ga iza leđa ubija razbojnik, dok on, padajući na pod, krvlju ispisuje riječi apostolskog Vjerovanja.

LITERATURA:

BALOG, Zdenko (1997): Građa za najraniju povijest župe Lemeš - Đurđić, *Kaj* 30 (1997) 2:79-83, Zagreb.

BALOG, Zdenko (1997a), Ecclesia beati Georgii de Glogaunicha - ubikacija župe iz popisa župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine, *Muzejski vjesnik* 20, Sesvete.

BALOG, Zdenko (1998): Ubikacija župe beati Georgii de Glogaunicha - istraživanja u povodu arheoloških iskapanja u Glogovnici, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 3-4, Zagreb.

BALOG, Zdenko (2003): *Križevačko - kalnička regija u srednjem vijeku*, Matica hrvatska Križevci, Križevci.

BALOG, Zdenko (2003a): Neki problemi toponomastike Križevačke županije i područja uz rijeku Dravu, referat, Koprivnica 2003.

BALOG, Zdenko (2003b): Potkalnička grupa crkva-utvrda, *Peristil* 46, Zagreb.

BALOG, Zdenko (2004): Toponomastika Varaždinske županije i ponešto Podravlja, *Kaj* 4-5, Zagreb.

BEDENKO, Vladimir (1975): *Križevci - razvoj grada*, Zagreb.

BELOSTENEC, I. (1973): *Gazophylacium*, Zagreb, 1740. (reprint Zagreb, 1973.)

BUTURAC, Josip (1984): *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501.*, Zagreb.

BUTURAC, Josip (1991): *Regesta za spomenika Križevaca i okolice 1134-1940.*, Križevci.

CD - *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. (Smičiklas, Tadej) Zagreb, 1904.-1934.

CDI - *Codice diplomatico istriano*, (Kandler, P.) Trieste 1846.-1852.

DOBRONIĆ, Lelja (1994): Pojave i oblici te tragovi srednjovjekovne kulture na tlu Zagrebačke biskupije, *Rad Instituta za povijest umjetnosti* 18, Zagreb.

DOBRONIĆ, Lelja (1998): *Kalnički plemenitaši*, Križevci.

DROBNIĆ, J. (1846-49): *Mali rečnik*, Zagreb.

GOLDSTEIN, Ivo (1995): *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb.

HABDELIĆ, J. (1989): *Dikcionar*, Graz, 1670. (reprint Zagreb, 1989.)

HELLER, Georg (1978): *Comitatus Crisiensis*, München.

JAMBREŠIĆ, A. (1992): *Lexicon latinum*, Zagreb, 1742. (reprint Zagreb, 1992.)

KAŠIĆ, B. (1990): *Hrvatsko talijanski rječnik*, rukopis Rim, 1604., Zagreb, 1990.

KRIŽEVCI - grad i okolica (1993), grupa autora, Umjetnička topografija Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

LEKSIKON IKONOGRAFIJE liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva (2000), Zagreb.

85 Opširnije: Dobronić 1994: 109, navod 2.; Balog 2003: 22.

LEXICON LATINITATIS medii aevi Iugoslaviae,
(Kostrenčić, M) Zagreb.

MAŽURANIĆ, V. (1975): *Prinosi za hrvatski pravno povjesni rječnik*, Zagreb 1908-22. (reprint Zagreb, 1975.)

MHSM - *Monumenta Historica Slavorum Meridionalem*

PETRIĆ, Hrvoje (2001): Komarnica, u monografiji *Novigrad Podravski*, Novigrad Podravski.

POPIS - Adamček J. - Kampuš I. (1976): *Popis i obračun poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Zagreb.

RJEČNIK JAZU - *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika JAZU*, Zagreb.

SKOK, Petar (1971): *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb.

ŠIŠIĆ, Ferdo (1934/37): Rukovet spomenika od 1473. do 1496., *Starine JAZU XXXVII./XXXVIII.*, Zagreb.

ŠULEK, B. (1990): *Hrvatsko njemačko talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, Zagreb, 1875. (reprint Zagreb, 1990.)

THE SAINTS (1958), New York.

URMES, D. (2003): *Handbuch der geographischen Namen*, Pößneck.

VIDAČIĆ, Kvirin (1886): Topografično-poviestne crte slob. i kr. grada Križevca, Križevci 1886. (reprint Križevci 1993.)

VZA - *Vjesti zemaljskog arhiva*, Zagreb.

VRANČIĆ, F. (1992): *Dictionarium*, Venecija, 1595. (reprint Zagreb, 1992.)

Summary

Some Toponomastic and Hagiographic Issues of the Kalnik Region

The study deals with certain toponomastic issues of the Križevci-Kalnik region from the historical point of view, which means that topography is considered as a subsidiary historical discipline. Certain toponyms are interpreted in the light of their emergence and historico-linguistic development in sources and earliest mentions. Names of localities, mainly known through names of settlements, are historically most often derived from some natural formation, especially rivers, but also hills, woods etc, or the patron saints of close-by churches. Certain toponyms originate from estate owners, church orders and prelates, tribes, royal and state officials; persons who acquired an estate, which was then named after them and their offspring, after which the name spread to a dominant settlement etc. Some toponyms are difficult to trace back, because through time interpretations without historical background developed, which is a great impediment to research. With other toponyms, linguistic problems occur, due to great linguistic changes over centuries, Latin transcriptions or foreign roots of the toponyms. Simple interpretations thus remain hidden and hardly recognizable. A special attention was given to the toponyms of Kalnik and Križevci, and a selection of smaller settlements and geomorphological formations: Bednja, Dubovec, Dubrava, Erdovec, Finčevac, Fodrovec, Glogovnica, Gegurovec, Gušcerovec, Haganj, Hižanovec, Komarnica, Koprivnica, Koruška, Kozji Hrbet, Lemeš and Obrež. Aside of that, some unusual patron saints of churches or altars, rare in our region, were dealt with. It is surprising that most toponyms used today are very old, with indications of their early formation through 11-13th century.